

Tekenen in de Tijd 109

22-28 augustus 2021

De zoveelste donkere zondagmiddag raakt Erik Borgman verzeild op een website van een geliefd schrijver. Hij wordt getroost door deze broeder in de vreemde eenzaamheid die de eenzaamheid verbrijzelt. Hoe daarvan iets te laten zien in het Huis van Dominicus?

Eigenlijk kwam ik bij toeval op zijn website terecht. Ik had ergens gelezen dat er een nieuw boek van hem was en ik google-de zijn naam om te kijken of dat al uit was. Erik Varden werd in 1974 in Noorwegen geboren, studeerde in Engeland en werd daar in 1993 katholiek. In 2004 werd hij monnik van de trappistenabdij Mount Saint Bernard in Leicestershire. Na zijn plechtige professie in 2007 en zijn priesterwijding in 2011 werd hij in 2013 administrator en in 2015 abt. In 2019 benoemde paus Franciscus hem tot bisschop van het Noorse Trondheim en keerde hij terug naar zijn geboorteland.

In 2018 publiceerde Varden een boek dat inmiddels ook in het Nederlands is vertaald onder de titel *De eenzaamheid doorbreken: Over het christelijk gedenken*. Dat is een stuk tammer dan de Engelse titel: *The Shattering of Loneliness*, letterlijk de *versplintering*, de *verbrijzeling* van de eenzaamheid. Dit boek heeft veel indruk op mij gemaakt. Een monnik getuigt erin van zijn contemplatieve leven op een manier die de verschrikkingen van de twintigste eeuw volledig serieus neemt. Auschwitz, de Goelag, de Killing Fields, maar ook het dagelijkse huiselijke en seksuele geweld en de epidemie van onverschilligheid: God doorbreekt de wanhopige eenzaamheid waarin dit ons plaatst. Dat is Vardens boodschap en het komt dicht bij mijn eigen spiritualiteit. Veel van de boeken die hij bespreekt, had ik gelezen en de boeken die ik nog niet kende, ging ik bestellen. Als deze man een nieuw boek had, wilde ik het graag lezen.

Maar het bleek een misverstand. Iemand had blijkbaar de Duitse vertaling van *The Shattering of Loneliness* gezien en in de veronderstelling dat het om een nieuw boek ging, de titel in het Engels vertaald: *Heimweh nach Herrlichkeit: Ein Trappist über die Fülle des Lebens* ('Heimwee naar heerlijkheid: Een trappist over de volheid van het leven'). Blijkbaar kon de Duitse uitgever zich niet voorstellen dat het leven van een trappistenmonnik een *effectief verzet* tegen eenzaamheid kon zijn. Een trappist trekt zich immers terug uit de wereld. Maar precies dat is Vardens punt. Wij zijn eenzaam, omdat wij ons laten opsluiten in wat samenleving en cultuur van ons willen en daar moeten we uitbreken. Zoals Jezus met de verwachtingen van de bewoners van Nazareth breekt en midden tussen hen door zijn weg gaat (Lucas 4,16-30). Dan pas kan Gods aanwezigheid onze vervreemding van het leven met hem doorbreken.

Varden is nu dus bisschop van Trondheim. Maar Trondheim is geen echt bisdom – Oslo is dat inmiddels wel, maar Trondheim (midden) en Tromsø (Noord-Noorwegen) niet. Het aantal katholieken is er te klein voor en het katholieke leven is er niet stevig genoeg voor georganiseerd. Trondheim en Tromsø zijn zogenoemde territoriale prelaturen en het lijkt erop dat Varden erheen is gestuurd om Trondheim een stap verder te brengen op de weg naar een echt diocees. Niet iets waarvoor hij monnik is geworden, veronderstel ik. Maar toen ik per ongeluk op zijn website terecht kwam, bleek mij dat hij niet van plan is op te houden met bidden, contempleren en *lectio divina*. Daarover wil hij op die website verslag blijven doen, dat is deel van wat hij ziet als zijn missie.

Maar daarvoor heeft een monnik broeders nodig en daar getuigt Varden van. Zijn wapenspreuk als bisschop luidt: *coram fratribus intellexi*, 'voor het aangezicht van mijn broeders kwam ik tot begrip'. Het is een citaat van Gregorius de Grote (ca. 540-604), zelf een monnik met belangrijke kerkelijke verantwoordelijkheden. Gregorius bekent ergens dat hij als hij alleen is vaak moeite heeft de Bijbel te begrijpen. Maar geregeld gebeurt het, schrijft hij, dat wanneer hij de passage in de kerk voorleest, hij voor het aangezicht van zijn broeders tot begrip komt.

Het aan Gregorius ontleende motto herinnert Varden naar eigen zeggen aan drie dingen. Ten eerste dat God aanwezig en actief is, en wij daarom moeten leven in een staat van contemplatieve, verwachtingsvolle alertheid. Ten tweede dat wat God ons aanzegt ieder individueel begrip te boven gaat en vraagt dat we ons tegenover de waarheid ervan nederig en ontvankelijk opstellen. Ten derde herinnert Gregorius Varden eraan dat Gods spreken tot ons allen tezamen is gericht en dat wij elkaar nodig hebben om het goed te ontvangen, het juist te verstaan en het getrouw na te volgen.

We hebben kortom zusters en broeders nodig die met ons de eenzaamheid dragen. Een auteur waar Varden mij op gewezen heeft, is de Franse schrijver van Russische afkomst – of de Russische schrijver die in het Frans publiceert – Andreï Makine. Zijn boeken gaan over het uiteenvallen van het communistische Rusland en de onmogelijkheid daar op een goede manier verslag van te doen. Voor je het weet, reduceer je de wereld dan tot een strijdveld van ideologieën en opvattingen. Dat is ook voor Makine de sfeer van illusie en vervreemding, van wat voor Varden de eenzaamheid is die verbrijzeld moet worden.

Een van Makine's boeken gaat over een vrouw die in een afgelegen dorp woont en daar nog altijd wacht op de terugkeer van haar verloofde die in de Tweede Wereldoorlog naar het front is gegaan en niet terugkeerde. Velen ergeren zich aan haar, want door te wachten herinnert zij aan iets dat volgens hen beter vergeten kan worden. De verteller en ik-persoon ziet hoe zij zorgt voor de mensen in haar omgeving voor wie niemand aandacht heeft en ze een waardige begrafenis geeft. Uiteindelijk blijkt haar verloofde onder een andere naam carrière gemaakt te hebben binnen de communistische partij. Als zij dat ontdekt, is de vrouw er kort ondersteboven van, maar al snel gaat ze verder met wat ze al deed: wachten. Ook al weet ze nu definitief dat degene op wie zij wacht, niet meer komt. Zij stuurt de ik-persoon terug naar de stad, de beschaving, de geschiedenis en de vooruitgang, maar zij blijft. Zonder enige sentimentaliteit weet Makine te suggereren dat zij daarmee een manier heeft gevonden, misschien wel de enige, om in het Rusland van de twintigste eeuw waardig te leven. Zorgend en wachtend, al weet je niet waarop.

Hij schrijft het niet, maar ik kan mij voorstellen dat Varden hierin een analogie ziet voor wat hij op zijn website aanduidt als 'leven in een staat van contemplatieve, verwachtingsvolle alertheid'. Voor zijn bestaan als monnik dus. In ieder geval lees ik Makines *De vrouw die wachtte* zo. Ik breek er mij het hoofd over hoe wij, bij alle activiteiten die wij met het Huis van Dominicus de komende periode willen gaan ondernemen, voeling houden met dit leven. Want dat is, zoals Makine duidelijk maakt, onzichtbaar en in deze verborgenheid vrijwel onbespreekbaar. Toch is het een gestalte van de majesteit van God die de ene dag voortzegt aan de dag die komt en de nacht doorvertelt aan de volgende nacht, ook al wordt er geen woord of klank gehoord (Psalm 19,1-4). Ik vind het een troostende gedachte dat bisschop Erik

Varden van Trondheim zich daar waarschijnlijk in zijn nieuwe positie eveneens het hoofd over breekt. Als een broeder.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus

Tijdens het schrijven van deze 'tekenen in de tijd' ontdekte ik dat Erik Varden naar Nederland komt. Hij geeft op zaterdag 16 oktober in de Abdij van Berne en op zondag 17 oktober in de Christus Triumfatorkerk in Den Haag in het Engels een lezing over 'Thoughts on Solitude and Encounter in a Time of Pandemics'.

De website van Erik Varden is grotendeels in het Engels en te vinden op <https://coramfratribus.com/>.